

УДК 631.1:633.18

В. В. Уманська

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ГАЛУЗІ РИСІВНИЦТВА ТА НА РИНКУ РИСУ

Анотація. У статті визначено особливості й чинники ціноутворення у галузі рисівництва та на ринку рису. Обґрунтовано його принципи та методологічні підходи. Визначено складові ціни на рівні товаровиробників, а також галузі. Обґрунтовано ціни на готову продукцію на споживчому ринку. Визначено, що саме ціни на рис є важливим фактором його внутрішнього виробництва та оптимізації структури ринку.

Ключові слова: галузь рисівництва, ціноутворення, продукція, ринок, чинники, принципи, підходи, собівартість, оптимізація.

Summary. The article defines the features and the pricing factors in the industry of rice growing and rice. It justifies its principles and methodological approaches. Specified components of prices at the level of producers, as well as region. Whether justified the price of finished products in the consumer market. Determined that the price of rice is an important factor in its domestic production and optimization of the structure of the market.

Key words: rice industry, pricing, products, market, factors, principles, approaches, cost, optimization.

Постановка проблеми. Галузь рисівництва належить до однієї з провідних структур світового та вітчизняного аграрного ринку. Це пояснюється споживчими властивостями, важливістю культури рису у харчуванні та продовольчому забезпеченні населення. Саме рис є основою харчування населення Китаю, Японії, Кореї, Індії, Малайзії, країн Індокитаю, Близького і Далекого Сходу загалом.

Україна за агрокліматичними умовами території, структурою природного агроресурсного потенціалу не належить до країн-традиційних виробників рису. Проте на Півдні країни за умови додаткового забезпечення водними ресурсами є всі можливості для його вирощування у значних масштабах. Галузь рисівництва розвивається досить інтенсивно протягом останніх 40–50 років та дозволяє поставляти на внутрішній ринок рис, дешевший від імпортованого, сприяє зайнятості сільського населення та раціональному використанню трудових ресурсів й розвитку сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що вітчизняна економічна наука впродовж багатьох десятиліть збагачується новими розробками теоретико-методологічного і при-

кладного характеру у напрямі вирішення проблем ціноутворення у галузях зернового виробництва. Питання теорії ціни у товарному господарстві висвітлені у роботі П. М. Макаренка [6]. Особливості ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК розглядалися П. Т. Саблуком [1], В. П. Ситником [2], О. М. Шпичаком [3]. Моделі формування цін на агропродовольчу продукцію були висвітлені у праці О. М. Шпичака [3], С. А. Стасіневича [3] та ін. Інститути та інфраструктура ціноутворення на аграрному ринку знайшли відображення у працях О. Г. Шпикуляка [4], М. К. Пархомця та інших дослідників.

Водночас, незважаючи на важливість цієї проблематики й посилену увагу до неї багатьох провідних дослідників, окремі її аспекти залишаються недостатньо вивченими, зокрема, ціноутворення у галузі рису потребує більш ґрунтовного розкриття на рівні теоретичних та методологічних засад формування.

Метою статті є виявлення особливостей та чинників, а також обґрунтування основних принципів, методологічних підходів формування цін у галузі рисівництва та на ринку рису.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі формування ринкової вартості сільсько-

© В. В. Уманська, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Уманська В. В. Методологічні засади ціноутворення в галузі рисівництва та на ринку рису / В. В. Уманська // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 2 (34). — С. 37–40.

References (APA):

Umanska, V. V. (2016). Metodolohichni zasady tsinoutvorennia v haluzi rysivnytstva ta na rynku rysu [Methodological fundamentals in the field of rice production and rice market]. *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (34), 37–40 (in Ukr.).

господарської продукції рисівництва лежить низка універсальних економічних принципів, що спираються на логіку, правила і моделі економічної поведінки споживачів [1, с. 126]. Сучасна економічна наука виокремлює такі групи універсальних принципів формування вартості сільськогосподарської продукції: принципи, що ґрунтуються на уявленнях споживачів продукції; принципи, пов'язані з ринковим середовищем, співвідношенням попиту і пропозиції.

При цьому вони є взаємозалежними та взаємообумовленими, мають практичну спрямованість. Перша група — принципи, що ґрунтуються на уявленнях споживачів, містить у собі принцип корисності, принцип заміщення альтернативною сільськогосподарською продукцією. Принцип корисності означає, що чим більше сільськогосподарська продукція як товар здатна задовольнити потреби споживача, тим вище його корисність і вартість.

Принцип заміщення альтернативною сільськогосподарською продукцією означає, що за наявності альтернативної сільськогосподарської продукції (наприклад за корисністю) найвищим попитом буде користуватися сільськогосподарська продукція з найменшою ціною. Цей принцип походить з наявності у споживача можливості альтернативного вибору, тобто вартість сільськогосподарської продукції залежить від того, чи є на ринку товари, що заміщають конкретну сільськогосподарську продукцію, або альтернативні пропозиції аналогічної сільськогосподарської продукції.

Друга група принципів формування вартості — принципи, пов'язані з ринковим середовищем [2, с. 267]. Принцип залежності з'ясовує, якою мірою вартість сільськогосподарської продукції піддається впливу і сама впливає на величину вартості альтернативної сільськогосподарської продукції. Принцип попиту та пропозиції означає, що ціна сільськогосподарської продукції, як і ціна будь-якого іншого товару, змінюється в результаті взаємодії попиту та пропозиції на ринку рису. Принцип конкуренції означає, що ціни на сільськогосподарську продукцію встановлюються під впливом постійної конкуренції між суб'єктами ринку — виробниками, постачальниками та реалізаторами зазначеної продукції, які прагнуть до одержання максимального прибутку. Позитивна роль конкуренції полягає в тому, що вона впливає на зниження норми прибутку виробників, постачальників, реалізаторів і, відповідно, сприяє зниженню ринкової вартості сільськогосподарської продукції.

Усі перелічені вище універсальні принципи формування вартості та ціни сільськогосподарської продукції тісно взаємозалежні і можуть відігравати основну або допоміжну роль при формуванні вартості галузевої сільськогосподар-

ської продукції з позиції інтересів того чи іншого учасника (оператора) ринку рису [3, с. 124]. Наступним кроком у методології дослідження є визначення основних підходів до ціноутворення у рисівництві.

Залежно від переваги тих чи інших принципів ціноутворення, а також залежно від виду сільськогосподарської продукції і сформованої вартості на неї застосовуються спеціальні підходи до ціноутворення. В основу підходів до ціноутворення у галузі рисівництва та на ринку рису покладено інтереси і спонукальні економічні мотиви сторін, які здійснюють купівлю-продаж сільськогосподарської продукції партіями для подальшого її продажу споживачам через роздрібну торгівлю або для використання в борошномельно-круп'яній промисловості. Також необхідно враховувати характер кон'юнктури ринку рису [4, с. 147]. Нарешті, важливе значення має вартість імпортованої продукції та співвідношення ціна/якість рису.

У теорії формування вартості та ціноутворення основними підходами є:

- витратний, що відображає точку зору найбільш імовірного (типового) продавця (сільськогосподарського виробника) на сформовану ціну;
- порівняльний, що відбиває сукупність ціноутворювальних чинників галузі рисівництва та ринку рису, присутніх на момент формування вартості (попит та пропозиція, конкуренція, обмеження тощо);
- доходний, що відбиває точку зору найбільш імовірного (типового) покупця (постачальника, споживача) на сформовану ціну.

Витратний підхід розглядає вартість сільськогосподарської продукції з точки зору сільськогосподарського виробника. Доходний підхід — з точки зору потенційного постачальника і споживача [5]. Порівняльний підхід розглядає вартість вітчизняної сільськогосподарської продукції рисівництва, виходячи із фактичних домовленостей сільськогосподарського виробника і постачальника про ціну сільськогосподарської продукції з урахуванням ціни зарубіжних аналогів, тобто ґрунтується на подіях теперішнього часу.

Вибір того чи іншого підходу при визначенні вартості сільськогосподарської продукції рисівництва у кожному конкретному випадку здійснюється, виходячи з:

- параметрів, що характеризують конкурентоспроможність галузевої сільськогосподарської продукції;
- особливостей конкретного ринку рису (внутрішнього й зовнішнього);
- інтересів та ресурсних можливостей того чи іншого учасника (оператора) ринку рису;
- кон'юнктурної інформації щодо цін, попиту та пропозиції на сільськогосподарську продукцію та ін.

Продовжуючи розгляд проблем ціноутворення на ринку рису, слід відмітити, що сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції на ринку рису, існує на: виробничому рівні між постачальниками (сільгоспвиробниками) і покупцями (посередниками); споживчому рівні між постачальниками (посередниками) і покупцями (споживачами) [6, с. 132].

Попит на виробничому рівні є похідним від споживчого попиту на рис як на продовольчий товар. Згідно з такою інтерпретацією посередники при визначенні попиту на виробничому рівні враховують попит на споживчому рівні при альтернативних цінах. Дослідження переконують, що між ціноутворенням на виробничому та споживчому рівнях на сільськогосподарську продукцію-сировину й сільськогосподарську оброблену продукцію на ринку рису існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Також вітчизняний рис є на 25–30 % дешевшим за імпортований [7, с. 68].

На рівні аграрних підприємств-виробників рису в основі ціноутворення лежать витрати на виробництво одиниці продукції. У їх сукупності найбільшу питому вагу мають плата за водні та енергетичні ресурси, мінеральні добрива, насіння, засоби захисту рослин, витрати на оплату праці. Тому їх оптимізація є важливим чинником зменшення собівартості рису та його виробничої ціни на рівні підприємства. Отже, більші прибутки та фінансово-економічну стійкість мають ті рисівницькі підприємства, які мають меншу за середньогалузеву собівартість рису та його виробничу ціну на їх рівні [8, с. 217].

Висновки. Ціни на виробничому і споживчому рівнях на ринку рису визначаються такими чинниками: чинники формування попиту на сільськогосподарську оброблену продукцію (обрушений, шліфований, полірований, глазуrowаний, пропарений рис та ін.); чинники формування пропозиції сільськогосподарської продукції — сировини (рис); чинники формування націнки в мережі роздрібної торгівлі та у сфері допоміжної діяльності, що забезпечує купівлю-продаж сільськогосподарської продукції шляхом надання пов'язаних із цим транспортно-логістичних послуг.

Слід зазначити, що в умовах ринкової економіки ціни на рис формуються під впливом попиту та пропозиції. Значною мірою формування пропозиції до 2014 р. на ринку було зумовлено обсягами внутрішнього виробництва. У контексті дослідження попиту на сільськогосподарську продукцію рису визначено, що в структурі об'єктивно понесених витрат на виробництво продукції значна їх частина була пов'язана з трансакційними витратами внаслідок переміщення її з місць виробництва.

Таким чином, у процесі дослідження сформульовано економічні принципи формування вартості сільськогосподарської продукції рисівництва відповідно до вітчизняного законодавства про ціни й ціноутворення. Вони спираються на логіку, правила та моделі економічної поведінки споживачів, є взаємозалежними та взаємообумовленими, мають практичну спрямованість, ґрунтуються на уявленнях споживачів продукції і пов'язані із собівартістю внутрішньогалузевого виробництва, з внутрішнім ринковим середовищем, міжнародною кон'юнктурою на ринку рису.

Література

1. Саблук П. Т. Ціноутворення в період ринкового реформування АПК : монографія / П. Т. Саблук. — К. : ННЦ ІАЕ, 2006. — 440 с.
2. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК / за ред. П. Т. Саблука, В. П. Ситника, О. М. Шпичака. — К. : ІАЕ УААН, 1997. — 501 с.
3. Шпичак О. М. Ціна і ціноутворення на агропродовольчу продукцію : навчальний посібник / О. М. Шпичак, С. А. Стасіневич, О. В. Боднар — К. : ННЦ ІАЕ, 2009. — 238 с.
4. Інститути інфраструктури та ціноутворення у розвитку аграрного ринку: регіональний аспект : монографія / Г. М. Калетнік, О. Г. Шпичуляк, Г. О. Пчелянська. — Вінниця : Фірма «Планер», 2012. — 324 с.
5. Закон України «Про ціни і ціноутворення» № 507-ХІІ від 03.12.1990 та № 5007-VI від 21.06.2012 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/507-12> ; <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.
6. Макаренко П. М. Теорія ціни в товарному господарстві / П. М. Макаренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії : науково-виробничий фаховий журнал. — 2011. — № 3. — С. 130–135.
7. Ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва: організація та методика : монографія / М. К. Пархоменко, М. З. Матвійчук. — Тернопіль : ТНЕУ, 2012. — 228 с.
8. Янчевський Р. В. Механізм уникнення цінової дискримінації в умовах інтеграції України до світового світовариства / Р. В. Янчевський // Наук. вісн. НАУ. — 2007. — Вип. 110. — Ч. 2. — С. 215–219.

References

1. Sabluk, P. T. (2006), *Tsinoutvorennia v period rynkovoho reformuvannia APK* [Pricing in the period of market reforms in agriculture], Kyiv: NNTs IAE, Ltd (in Ukr.).
2. Sabluka, P. T., Sytnyka, V. P. & Shpychaka, O. M. (1997) *Tsinoutvorennia v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn v APK* [Pricing in the conditions of formation of market relations in agriculture], Kyiv: IAE UAAN, Ltd (in Ukr.).
3. Shpychak, O. M., Stasinevych, S. A. & Bodna, O. V. (2009), *Tsina i tsinoutvorennia na ahroprodovol'chu produktsiiu* [Price, and pricing for agri-food products], Kyiv: NNTs IAE, Ltd (in Ukr.).
4. Kaletnik, H. M., Shpykuliak, O. H. & Pchelians'ka, H. O. (2012), *Instytuty infrastruktury ta tsinoutvorennia u rozvytku ahrarynoho rynku: rehional'nyj aspekt* [Institutions infrastructure and pricing in the development of the agrarian market: regional aspect], Vinnytsia: Firma «Planer», Ltd (in Ukr.).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), *On prices and pricing*. (The Law of Ukraine). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/507-12> ; <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (in Ukr.).
6. Makarenko, P. M. (2011) *Teoriia tsyny v tovarnomu hospodarstvi* / P. M. Makarenko [Theory of commodity prices in agriculture], *Visnyk Poltavsk'oi derzhavnoi ahrarynoi akademii*, 3, 130–135 (in Ukr.).

7. Parkhomets', M. K. & Matvijchuk, M. Z. (2012), *Tsinoutvorennia u pidpriemstvakh ahropromysloвого vyrobnytstva: orhanizatsiia ta metodyka* [Pricing is in the business of agricultural production: organization and methodology], Ternopil': TNEU, Ltd (in Ukr.).

8. Yanchevs'kyj, R. V. (2007), *Mekhanizm unyknennia tsinovoï dyskryminatsii v umovakh intehratsii Ukrainy do svitovoho spivtovarystva* [Mechanism of the avoidance of price discrimination in the conditions of Ukraine's integration to the world community], *Nauk. visn. NAU*, 110, 215–219 (in Ukr.).